

A IX-ik osztály (Première) elvégzése után fogják a tanulók a baccalaureatus első vizsgálatát letenni, amely a második ciklus négy osztályzata szerint 1. Latin-Grec, 2. Latin-Langues vivantes, 3. Latin-Sciences, 4. Sciences-Langues vivantes-nak és mindannyit «Baccalauréat de l'enseignement secondaire I-e partie»-nak fogják elnevezni.

Az összes tanulóknak (kivéve a D. csoportot) egy latin szöveget francia nyelvre kell majd lefordítaniok (version latine), az A) csoportbeliek egy görög szöveget franciára, a B) és D) csoportok egy könnyebb élőnyelvi (német, angol, olasz, spanyol, újabban még orosz) szöveget franciára fognak lefordítani, a D) csoport tanulói még ezen kívül egy matematikai dolgozatot fognak készíteni.

Mintán a X-ik osztályban a tananyag majdnem egyenlő a baccalaureatus második részével, két vizsgálat elegendő lesz.

Az egyiknél a «Baccalauréat és lettres philosophie»-nál inkább theoretikai és történelmi philosophiát, a másodiknál a «Baccalauréat és lettres mathématiques»-nál inkább exakt tudományokat kívánnak.

Az első vizsgálat az ezelőtti «Baccalauréat és lettres»-nek, az utóbbi a «Baccalauréat és sciences»-nak fog megfelelni.

Mennyire fognak a francia középiskolákra vonatkozó eme legújabb reformok beválni, az a jövő kérdése, de mindenesetre ezen új beosztással a franciák már is nagy előnyt értek el, mely előny abból áll, hogy a baccalaureatus II-ik részének sikeres letétele után a tanulók az összes fakultásokba való belépésre fel lesznek jogosítva, mely egységes jogosítvány már magában is nagy vívmány.

TÉRI JÓZSEF.

TOLSZTOJ ISKOLÁJA.

Leone Tolstoi, *Educatore* cím alatt Aurelio Stoppoloni Pálermban, R. Sandron kiadásában, tavaly egy nagy tanulmányt jelentetett meg a híres orosz bölcselelő neveléstudományi elméletéről.

Ezen érdemes munka alapján szándékozzuk röviden megismertetni Tolsztoj főbb pädagogiai elveit és jasnaja poljanai iskoláját.

A *Liberté dans l'enseignement*-ben beszéli el ő maga, hogy mi indította neveléstudományi problémák tanulmányozására. Feltűnt neki, hogy a nép mennyire idegenkedik az iskolától. Kereste ennek az okát s azt a mai iskolák rosszágában találta meg. Ott fejtegeti ezt a két kérdést is: 1. Mit kell tanítani? 2. Hogyan kell tanítani? Szerinte helyes eljárást akkor követne az iskola, ha a gyermek természetes hajlamaival számolna s ha alapul a szabadságot és a szeretetet venné.

Hogy reformterveit keresztülhajtja, felforgatott mindent, szeretné rombadönteni a fennálló intézményeket, az elemi iskolákat, nevelőintézeteket, collegiumokat, egyetemeket; ezeket mind elítélte, letiporta, megátkozta, mint zsarnoki intézményeket, mint az ember szabad fejlődését erőszakosan hátráltató visszaéléseket. Azt tanácsolja mindazoknak, akik nem sokat értenek a filozófiához, hogy ne hagyják elcsábíttatni magukat a nagyhangú szavaktól és győződjenek meg arról, hogy ami nem világos, az nem lehet alapja semminek sem, annál kevésbé a közoktatásnak. Sok nevelő abból a hamis föltevésből indul ki, hogy bizonyos bölcészeti kérdéseket, melyek Platontól kezdve Kantig foglalkoztatták a legkitünőbb elméket, már véglegesen megoldottak, még pedig olyan jól, hogy azt is meg tudják állapítani: hogyan képződnek a benyomások, az érzések, az eszmék; hogyan megy végbe a gondolkozás és fel tudják osztani a végtelenségig azokat a részeket, melyek azt alkotják, amit emberi léleknek vagy természetnek nevezünk. Ezekre a biztosaknak vélt ismeretekre építik fel aztán a nevelés tudományát. Ezt az elméletet azonban Tolsztoj annyira különösnek, fantasztikusnak tartja, hogy szerinte — megcáfолásra sem érdemes.

A népnek a mai iskola iránt tanusított ellenszenvét nem kell a pädagogia ellenségének tekinteni; a nép ellenszenve inkább az egyetemleges népszavazat eredménye. Szerinte «el kell ismernünk a népnek azt a jogát, hogy kivonja magát olyan iskolázás alól, mely nem elégti ki.» Be kell már egyszer látnunk, — úgymond, — hogy itt csak egy kritérium van: a szabadság. És miután kijelenti, hogy a haladás negatív, egyenként cáfolja az ő elméletével ellenkező felfogásokat, és miután kifejezi abbeli szent hitét, hogy az ő elvei előbb-utóbb diadalra jutnak, szavait így fejezi be: «Nagyon jól tudjuk, hogy érveink nem győznek meg mindenkit és hogy a mi alapelvünket — (az egyedüli helyes tanítási módszer a tapasztalat s egyedüli vezérelv a szabadság) — sokan elcsépeelt frázisnak, sötét abstractionnak vagy utópiának tartják. Nem mertük volna megzavarni az elméleti pädagogusok nyugalmit, sem az általános felfogással ennyire ellentétes meggyőződésünket nem mertük volna kimondani, ha megelégedtünk volna a pusztá, szavakkal; de mi tényekkel igyekeztünk bebizonyítani eszméink törvényszerűségét és gyakorlatiasságát. Ezért alapítottuk a jasnaja poljanai iskolát.»

Amint tudjuk, ezt az iskolát a különökdéseiről és lángezeről világszerte ismert reformátor éveken át vezette, hogy «megkeresse azt a módszert, melynek alapja a szabadság és a szeretet.» Elbeszéli, hogy reggel 8 órakor harangszóval hívta össze tanítványait s félóra mulva, akár fagyott, akár szél fujt, akár a nap sütött, mindenfelől összegyűl-

tek és kis csapatokban vidáman siettek iskolába. Könyvet, füzetet egyik sem vitt magával, mert leckét otthonra nem szokott feladni. Nem kellett semmiféle feladatot bemutatniok, sem leckét felmondaniok.

Lássuk, milyen eljárást követett a fegyelmezésben. Szerinte nincs meg az iskolának az a joga, hogy jutalmakat osztogasson, vagy büntetéseket szabjon ki. Mégis annyira meggyökeresedtek bennünk a régi rendszerek s a régi tévedések, hogy a kitűzött elv ellen többször vétettek még a jasnaja poljanai iskolában is. Erre a következő esetet mondja el: Egyszer eltűnt a természettani szertárból egy leideni palack, egy pár szál plajbász, meg néhány könyv. Mikor a mester felelősségre vonta a növendékeket, az idősebb és jobb fiúk zavarba jöttek s reszkettek. A fiúk ijedtségét mások bűnrészességre magyarázták volna, de Tolsztoj, aki ismerte őket s jótállott értők, mint önmagáért, azonnal megértette, hogy a meggyanúsítás esett rosszul nekik. Az érzékeny, finomlelkű kis Fedka úgy szívére vette a szégyent, hogy alig lehetett megnyugtadni. Pár nap múlva kitudódott, hogy a tulajdonképeni bűnös egyik szomszédfalusi gyermek volt, egyik társával. Tolsztoj felszólította a fiukat, hogy ők maguk szabják ki a büntetést a tettesekre. Nehányan botbüntetésre ítélték őket, mások pedig arra, hogy cédulát kell a hátára ragasztani, azzal a felírással: «Tolvaj!» Kihirdették az ítéletet. Kegyetlen öröm sugárzott a fiúk szeméből, mikor a két bűnöst közrefogták. Az, akit a másik rávett a lopásra, keserves sirásra fakadt, az igazi tolvaj pedig, egy különben értelmes gyermek, elsápadt s dacos, fenyegető pillantásokat vetett a társaira. Valami belső hang azt súgta akkor a mesternek, hogy kegyetlenséget követett el, de már nem lehetett változtatni a dolgon és a tettes egész nap hordozta hátán a szégyenbélyeget. A fiúnak ettől fogva elment a kedve a tanulástól, kerülte társait. Nemsokára megint kedve támadt a lopásra s megint alkalmazták rá a multkori büntetést. Ismétlődött az előbbi embertelen látvány, de már akkor egy kapus fia, ki végignézte a jelenetet, megtette rá a maga megjegyzését: «Lopott először, lopott másodszor . . . lopni fog ő ezután is. Ki tudja, hogy mi lesz ennek a vége?» Ezek az egyszerű szavak nem tévesztették el a hatást, mert a mestert, aki eddig jóformán érzéketlenül nézte a fiú szenvedését, szánalom fogta el. Letépte a hátáról a cédulát s útjára eresztette. Érezte, — úgymond, — hogy vannak a léleknek olyan titkai, melyeket mi nem ismerhetünk meg soha; vannak bizonyos hajlamai, melyeket az élet módosíthat, de dorgálások és büntetések nem. «Egy fiú könyvet lopott. Hogy milyen szövevényes érzések, gondolatok, hamis okoskodások vitték rá arra a tetre, azt ő maga sem tudná megmondani és én ráakasztottam a nyakára azt a cédulát ilyen felírással «Tolvaj!»

Pedig ez egészen mást jelent. S miért? Azért, hogy megszegyenítéssel büntessem? De hát, tudjuk-e mi azt, hogy a megszegyenítés kiirtja a lopásra való hajlandóságot? Sőt hátha még ösztönzi rá? Megbánást fejezett-e ki az arca, vagy inkább más egyebet, ami szendergett a lelkében és amit csak mi ébresztettünk fel akkor benne?»

A nagy reformátor azt hiszi, hogy a gondviselés elvezeti a magukra hagyott embereket a Jó és Igaz felé. «Ahol három gyermek együtt van, ott jelen van köztük Jézus is!»

Ez a bibliai kifejezés bizonyára nagyon kedves, de kérdés, hogy megfelel-e a valóságnak. Ha a nevelésnél alapnak a föltétlen szabadság elvét vénnők, előbb egyet kellene értenünk Rousseauval abban, hogy ösztöneink mind ártatlanok és jók. De ezt Tolsztoj se be nem bizonyítja, se nem állítja. Azt az optimista dogmát, mely azt mondata Shelleyvel, hogy «semmi egyebet nem kellene tenni, csak a társadalmi intézményeket kellene elnyomni, hogy paradicsom legyen a földön», — ezt a dogmát, mely Tolsztojnak is elve, Herbert Spencer visszautasította. Nem fogadhatta el ő sem, anélkül, hogy ellene ne mondjon a fejlődés elméletének, amelynek a minap elhunyt tudós volt a mestere.

Stoppoloni végeredményül arra a következtetésre jut, hogy ha az iskolának a polgári életre való előkészítés a célja: fegyelem és fók nélkül, — úgy, amint azt az orosz gondolkozó szeretné, — nagyon jól előkészítheti ugyan az ő eszményi társadalmára, mert ott nincsen szükség sem katonára, sem törvényre, sem bíróra, sem börtönre: azonban a jelenlegi, szervezett társadalmi élet keretébe nem tudna beilleszkedni.

De viszont nem tagadhatjuk, hogy néhány elvét el kell fogadnunk, mint pl. azt, hogy az egyes tárgyaknak, történetnek, mennyiségtanak stb. csak akkor van nevelő hatása, ha a tanító szenvedéllyel tanítja és alaposan tudja azt, amit tanít; csak akkor öntheti át tanítványába a saját érzését és sikeresen csupán akkor hathat rájuk. Ellenkező esetben, ha t. i. a tanító kénytelenségből tanít és a tanuló kénytelenségből tanul, úgy az iskola nemcsak hogy nem oktat, sőt eltávolít a tudástól. «Jól akarod tanítani a tanítványaidat? Szeresd a tudományt! De ha te magad sem szereted, akkor akár kényszeríted őket a tanulásra, akár nem, a tudománynak nem lesz rájuk nevelő ereje.»

Általában Tolsztoj működése két külön részre oszlik: a negatív és a pozitív részre. Amott, midőn rombol, midőn meztelenségükben mutatja be a tévedéseket, bűnöket, a társadalom képmutató játékait: olyankor ő nagy és hatalmas. Gazdag, színes képzelete s erős érzései elragadnak bennünket abba a világba, melyet ő teremtett s vele együtt sírunk, remélünk és mosolygunk. Viszont ha építeni akar, ha beteg-

ségünkre orvosságot ajánl: alig tudjuk elhinni, hogy ugyanazzal az emberrel van dolgunk. Az ő pædagogiai nézetei inkább apostoli, mint nevelői eszmék, mert a nevelőnek számot kell vetnie a való élettel. Azért csak terjedjenek az emberiség nagy ábrándozóinak ideái. Egyszer talán majd ráhullnak a magok olyan talajra is, melyben kicsírázhatnak. Nem ok nélkül mondta Anatole France: «A régi ábrándozók nélkül az emberek ma is nyomorultan, meztelenül barlangokban tengődnének. Szánni lehet azt a társadalmat, melynek ábrándozói nincsenek, mert én azt hiszem, hogy a nemes álmokból lesz áldásos valóság és az utópia a kezdete minden haladásnak.»

Tolsztoj magas szárnyalású szellemét sem elégíthették ki a mai iskolák; ezért keresett új módszereket, új törvényeket; ezért jelölt ki új utakat. A négy zárt fal helyett künn a szabad ég alatt rendezkedett be a jasnaja poljanai iskola, hogy a napsugarak is segítsenek eloszlatni a kis koponyák sötéttségét. A történetet alkonyatkor szokták tanulni, mintha az árnyéknak meg lenne az a bűvös ereje, hogy a régmúlt idők rejtelseit felidézze. Ilyen iskola csak ott lehetséges, ahol egy Tolsztoj a tanító. Igaz, hogy «rendszere» nagy részben megvalósíthatatlan és módszeres eljárásában is sok kivetni valót találunk, de felséges példája s meleg, szerető szíve előtt hódolattal kell megállanunk.

Az ő szeretetével éltetett iskolák homlokzatára bizvást fel lehet írni azt, amit Pietro Giordani, a jeles olasz író (+ 1848.) feliratott egyik falusi iskolára, hogy az állam és a tanítók okuljanak rajta:

«Jöjjetek be bátran gyermekek! Itt nem kineznek benneteket, hanem tanítanak!»

CS. PAPP JÓZSEF.

BERLIN—BÉCS—BUDAPEST.

(Egy kis zsufoltsági és reál-gymnasialis statisztika.)

A mult iskolai évben, nem tudom hányadszor, ismét a zsufoltság kérdése volt a középiskolai napi-pedagógia napirendjén, a mi — jól lehet csak elméleti téren mozgott — mindenesetre örvendetes, mert a közfigyelmet egész középiskolai oktatásügyünknek ezen rákfenéje felé terelte, mely már régen nem kérdés, hanem szomorú valóság, évek óta kísértő fertőző kolonc és országos csapás. Mindnyájan tudjuk, hogy *Budapest* a különböző nemű és rendű zsufoltságoknak eldorádója: zsufoltak itt a lakások, a kávéházak, a villamos kocsik stb. S miért? mert a befektetéseket az egész vonalon meg nem engedett mértékben gyümölcsöztetik, hivatalos nyelven «takarékoskodnak».